

Przedślowie

Aforyzm afrykański głosi, że potrzebna jest cała wieś, aby wychować człowieka. Taka jest rzeczywistość – prawda, można by rzec. Edukacja to proces złożony i dynamiczny. Wieloaspektowość wychowania domaga się wyteżonych działań mających na celu jak najpełniejsze poznanie mechanizmów tego procesu. Jego dynamika zaś nie pozwala zastygnać w ideowo-praktycznym bezruchu tym, dla których kwestie wychowawcze nie są obojętne. Mówiąc o praktyce edukacyjnej, mamy zawsze na myśli konkretne czasy i konkretne miejsca, w które próbujemy wprowadzić ożywcze, uniwersalne ideały. Edukacja może być tutaj postrzegana jako rodzaj balansowania między dalece niedoskonałą rzeczywistością konkretną a rzeczywistością ideową. Każdy, kto przywoływaną rzeczywistość chce zrozumieć i jednocześnie ją kształtować, staje przed szczególnym wyzwaniem, bo mającym dalekosiężny wpływ na kondycję człowieczeństwa.

W rzeczywistości edukacyjnej możemy mówić także o balansowaniu na styku trzech podstawowych wymiarów temporalnych: przeszłość staje się nauczycielką życia, teraźniejszość jest właściwą przestrzenią działania, a przyszłość terenem do zagospodarowania. Przyszłości oczywiście nie jesteśmy pewni, ale wiara w sens własnych działań staje się asumptem dla nadziei, że nasz wysiłek nie zostanie obrócony wniwecz. Pracujemy z przekonaniem, że dane nam będzie pomnażać swoje szczęście, ciesząc się owocami poniesionego trudu. Chodzi tu, lakonicznie mówiąc, o dobro człowieka. W edukacji jednak trudno jest ostatecznie rozstrzygać o zwycięstwach, trudno też jest dogmatycznie podchodzić do samego procesu. W namyśle nad edukacją, pedagogiką, wychowaniem, jakby tego nie nazywać, trzeba zatem iść po tropach, podejmować wątki – zawsze w nowych okolicznościach, ale jednocześnie nie gubiąc humanistycznych rudymentów.

Oddając do rąk czytelnika książkę *Rzeczywistość edukacyjna*. Tropy i wątki interpretacyjne, nawiązujemy do licznych dyskusji, jakie toczą się w różnych środowiskach i mediach, uznając, że wyzwanie zrozumienia,

interpretowania i kreowania rzeczywistości edukacyjnej pozostaje niezwykle aktualne i doniosłe – zwłaszcza w obliczu coraz większej dynamiki życia społecznego, cywilizacyjnego, kulturalnego w ogóle. Edukacja bowiem zakotwiczona jest w kulturze i jednocześnie stanowi jej przejaw. Przy czym kulturę rozumieć należy tutaj w jej najgłębszym znaczeniu. Kultura to praca człowieka nad samym sobą – *cultus animi*. Uprawa duchowości zatem to element formacyjny w edukacji, który miał, ma i mieć powinien znaczenie kluczowe. Podejmując temat rzeczywistości edukacyjnej, nie należy zapominać o uwarunkowaniach osobowych, ale także o strukturach, instytucjach, kontekście społecznym, gospodarczym, politycznym. Chcąc dostrzec wszystko, co istnieje, a co ma związek z edukacją, należy również baczyć na tych, którzy edukację próbują zawłaszczyć dla swoich partykularnych interesów. Potrzebna jest zatem swoista przenikliwość, by nie dać się zwieść doraźnym korzyściom.

Edukacja, która ze swojej natury wprowadza człowieka w świat, z drugiej strony przed światem ma chronić – w obu przypadkach chcąc zachować świat bardziej ludzkim. Linia demarkacyjna między tzw. dobrym a złym światem staje się jednak coraz mniej oczywista, stąd tym bardziej unaocznia się wręcz konieczność dyskusji i konstruktywnych polemik. Wątpliwości i konkretne pytania przynaglają do poszukiwań. Różnorodne racjonalne argumentacje stają się przejawem ideowego pluralizmu, ale przede wszystkim orężem mądrości życia. Mądrościowe cele stawia przed sobą pedagogika, która – jak każda nauka – zabiega o jak najdoskonalsze efekty. Trudno ich się jednak spodziewać, szczególne w pedagogice, bez uwzględnienia bogactwa różnych ujęć, koncepcji, stanowisk, faktów.

Rzeczywistość edukacyjna. Tropy i wątki interpretacyjne wychodzi naprzeciw potrzebie coraz bardziej istotowego i jednocześnie holistycznego postrzegania pedagogiki. Książka stanowi pierwszy tom planowanej serii wydawniczej, zatytułowanej „Rzeczywistość Edukacyjna”. W ten sposób pragniemy ustrzec się przed niebezpieczeństwem jednorazowości i przypadkowości w namyśle nad teorią i praktyką szeroko pojmowanej edukacji. Podejmując nasze rozważania, mamy na względzie ciągłość tradycji oraz wielość punktów widzenia, interpretacji, kontekstów kulturowych. Całość ma tworzyć swoistą mapę idei, poglądów, praktyk, utopii, mitów, należących do obszaru epistemologicznego, który zamierzamy eksplorować, zakreślając – wraz z kolejnymi tomami – coraz szersze kręgi.

Pierwszy tom „Rzeczywistości Edukacyjnej” podejmuje następującą tematykę: historyczne obrazy rzeczywistości wychowawczej, dające wyraz ewolucji myśli pedagogicznej; aspekty filozofii wychowania – filozoficzne konotacje problematyki wychowawczej: zgłębianie natury wychowania i jego głównych wartości oraz poszukiwanie punktów orientacyjnych w wychowaniu; mikrosystemy edukacyjne – rodzina, szkoła, internat itp. w dobie współczesnych kryzysów; kultura zdrowotna w wymiarze edukacji (w stylu życia człowieka) – kulturowe uwarunkowania zachowań mających wpływ na zdrowie; dynamika społeczna a rzeczywistość edukacyjna – współczesne instytucje edukacyjne i zarządzanie nimi w świetle przemian społecznych, kreowanie rzeczywistości edukacyjnej w kontekście polityki społecznej; kulturologiczne uwarunkowania praktyki pedagogicznej, w tym praktyki pedagogiki specjalnej; motywy komparatystyki pedagogicznej. Prezentowana treść została ujęta w trzech częściach.

„Tropy historyczne” prowadzą nas w przeszłość, każąc tam prowadzić poszukiwania – nie tylko źródeł wiedzy, ale także pedagogicznych inspiracji czy wręcz, paradoksalnie, odpowiedzi na nurtujące nas współczesne problemy. Poza tym w teraźniejszym świecie, cechującym się gwałtownymi przemianami, trudno jest znaleźć jakiegokolwiek punkty orientacyjne. Dialog z przeszłością może okazać się także w tym zakresie wyjątkowo twórczy. Dzisiejsza pedagogika, tak czy inaczej, nie może wyzbyć się tego wszystkiego, co stanowi jej właściwy warsztat. Tym właściwym warsztatem pedagogiki stają się występujące w przeszłości praktyki wychowawcze, jak również ideowe, teoretyczne założenia, które mogą posiadać znamiona ponadczasowości.

„Tropy filozofii wychowania” nie pozwalają nam tracić z oczu panoramy zagadnień z interdyscyplinarnego pogranicza pedagogiki i filozofii. Historycznie usankcjonowane i współcześnie nietracące zasadności konteksty filozoficzne pedagogiki znajdują odzwierciedlenie właśnie w filozofii wychowania. Trudno przecież jest sobie wyobrazić pedagogikę bez namysłu nad zagadnieniami antropologicznymi i sensem wychowania rozpatrywanym w ich kontekście, bez myślenia perspektywicznego i definiowania celów wychowania, bez badań całościowo-porównawczych w jej obrębie, czy w końcu – bez jasnego i ścisłego formułowania myśli, bez reguł poprawnego rozumowania i uzasadniania twierdzeń. Tak rozumiana filozofia wychowania zdaje się być niezbywalnym elementem w systemie

nauk pedagogicznych. Odwołanie się zaś do najwyższych ideałów humanistycznych rodzi szansę znalezienia właściwych drogowskazów, także dla praktyki wychowawczej.

„Wybrane wątki interpretacyjne” odnoszą nas do różnych perspektyw i odczytań rzeczywistości edukacyjnej, często popartych badaniami terenowymi. Uwagi i spostrzeżenia płynące z różnych regionów świata, z różnych perspektyw ideowych czy różnych sytuacji życiowych poszerzają pedagogiczne horyzonty, wzbogacają doświadczenie. Dostrzeganie jednostkowych sytuacji i jednocześnie globalnych trendów w pedagogice prowadzi nieodparcie do przekonania, że potrzebny jest cały świat, by wychować człowieka.

Parafraza, przytoczonej na początku, sentencji parabolicznie obrazuje współczesną rzeczywistość edukacyjną, ale jednocześnie domaga się edukacyjnej czujności, bystrości oka i zaangażowania; domaga się czytania rzeczywistości edukacyjnej oraz reagowania na nią. Wszelkie zaangażowanie, ale również wszelkie zaniechania w tym względzie nie pozostaną bez konsekwencji.

Krzysztof Kamiński

Łódź, 30 marca 2013 r.